

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky

Augustin Pánek

O životě a činnosti Martina Pokorného

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky, Vol. 30 (1901), No. 2, (81a)--100

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/123127>

Terms of use:

© Union of Czech Mathematicians and Physicists, 1901

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

O životě a činnosti

MARTINA POKORNÉHO.

Napsal

Augustin Pánek.*)

Citelná rána stihla letos *Jednotu českých matematiků* úmrtím velezasloužilého předsedy a čestného člena jejího, *Martina Pokorného*, ředitele střední školy na Malé Straně v Praze v. v., který dne 30. ledna r. 1900 u věku 63 let ukončil svůj život. Zesnul po delší nemoci v Praze na Újezdě čís. 596-III.

Ztráty té jest tím více želeti, ježto v zesnulém odešel pilný a neunavný pracovník, přítel mládeže a muž vědy na slovo vzatý, který, pojistiv si trvalou pamět v české literatuře vědecké, zanechal též světlou a nevyhladitelnou vzpomínku v mysli všech, kdož znali jeho vzácně ušlechtilou a ryzí povahu i srdce zlaté.

O životě Martina Pokorného.

Martin Pokorný narodil se dne 30. listopadu 1836 v Hradci Králové z rodičů měšťanských a nezámožných. Prvního vychování školního dostalo se mu v opatrovně jeho rodiště, řízené proslulým paedagogem *Tom. A. Vorbesem*, a tu položen základ budoucí jeho píli a chuti k pracím duševním — jak toho Pokorný častokráte sám vzpomínal. Na hlavní škole byl jeho učitelem rovněž chvalné pověsti požívající *Karel Šádek*. Již tu objevilo se u Pokorného patrně nadání počtářské, jímž nad své spolužáky vynikal.

*) K sepsání tohoto životopisu ochotně uvolil se podepsaný, by k tomu vyzván výborem *Jednoty českých matematiků*, po návrhu člena výboru p. *Václava Starého*, ředitele realné školy na Král. Vinohradech.

Roku 1846 přijat do gymnasia svého rodiště, kterýžto ústav, jako všechny podobné, byl tehdaž ještě německý. Avšak duch českého žactva této školy horoval již nadšením vlasteneckým; bylo to dědictví odkázané professory *Klicperou*, *Chmelou* a jinými nadšenými vlastenci mladé generaci. Čeho nemohla podávat škola, nahrazováno soukromou četbou českých knih, jichž si žáci navzájem půjčovali, zdokonalující se ve své mateřštině a připravující se tímto způsobem téměř bezděky k důstojnému počátku studií českých, které r. 1850 zavedeny tu byly místo německých, ač jen částečně a také jenom na čas dosti krátký.

Za takových tedy okolností zahájil Pokorný svá studia.

Na gymnasiích byl tehdy ještě v platnosti starý plán, a že tu bylo hlavním cílem vycvičení ve formách latinských a poněkud řeckých, je s dostatek známo. Teprve ve vyšších třídách, v nichž vyučováno již dle nové osnovy, opět vzkříšeny byly vlohy mathematické, ve snaživém a neobyčejně nadaném jinochu dřímající. Zásahu o to dlužno přičísti *především* tehdejšímu řediteli ústavu, výtečnému učiteli *Paděrovi* a pak zesnulému pozdějšímu c. k. zemskému školnímu inspektoru *Václavu Jandečkovi*,*) jenž v posledních třech letech gymnasijských studií vyučoval Pokorného mathematice a fysice a jenž ve studiích těchto věd utvrdil jej přesností svých výkladů a zvláštním upravováním úloh. Shledav v Pokorném žáka nad jiné pilného a chápatvého, zvláštní pozornost mu věnoval a jej k domácímu studiu mathematicky a fysiky horlivě nabádal.

Podrobiv se r. 1854 zkoušce maturitní, při níž obstál s významáním, Pokorný opouštěl gymnasium, znaje již počet diferenciální a integrální dosti podrobně.

Vstoupiv téhož roku jakožto mladík osmnáctiletý na universitu Pražskou, oddal se cele oblíbeným svým studiím, připravuje se na gymnasiální professuru mathematicky a fysiky.

V prvním roce měl ještě za učitele mathematicky známého profesora *Janderu*, pak *Kulíka* a *Macku*; fysiku studoval z části ještě u *Petríny*, později u *Pierra*.

Skončiv triennium universitní, přijal po *Vojtěchu Lešetickém*, nynějším řediteli paedagogia Hradeckého v. v., vychova-

*) Známé jsou učebnice Jandečkovy, které byly v době svého vydání v Rakousku vůbec nejpřesnější školní knihy o „Geometrii“ jednající.

telství synů *svobodného pána Podstatského-Tonserna* na Moravě. Tam tři léta vytrval a podrobil se v té době státním zkouškám z matematiky a fyziky pro vyšší gymnasia.

Po té r. 1861 vstoupil v letním semestru jako zkušební kandidát na c. k. německé Novoměstské gymnasium, tehdy ještě piaristické, kdež následujícího roku byl ustanoven supplujícím učitelem matematiky a češtiny.*)

V postavení tom setrval do r. 1865, kdy jmenován byl městskou radou král. hlav. města Prahy professorem matematiky a přírodních nauk na městském reálném gymnasiu Malostranském, jež toho roku právě bylo zřízeno a jehož ředitelem byl *Václav Zelený*. V r. 1874 byl ředitel Zelený nucen pro churavost odevzdati řízení ústavu professoru *Františku Kořínkovi*, známému spisovateli a publicistovi českému. Když Kořínek 19. listopadu téhož roku zemřel, svěřeno řízení ústavu nejstaršímu tenkrátě členu sboru, Pokornému, který potom ředitele stále zastupoval. Když pak r. 1875 nezapomenutelného Zeleného předčasně smrt národu a vědě odňala, Pokorný jmenován skutečným ředitelem ústavu. Vzorně řídil svěřený sobě ústav i přivedl jej svým paedagogickým taktem i obezřelým počínáním k rozkvětu. Když ústav r. 1892 byl sestátněn, Pokorný převzat do státní služby a setrval při ústavě až do jeho rozdělení na dva samostatné ústavy: gymnasium a realku.

Roku 1883 při volbách do sněmu král. Českého byl k náležavému přání občanstva Malostranského kandidován a zvolen za poslance, i zasedal na sněmu až do r. 1885.

Odcházejce r. 1895 ve stáří 61 let do výslužby, těšil se, že při dobrém ještě zdraví bude moci zbytek svého života věnovati veřejné činnosti, obecnému dobru.

Ode dne 20. listopadu téhož roku byl členem sboru

*) Zaznamenáváme, že v těch dobách byli žáky Pokorného na gymnasiu *Mírutil Neumann* († 1873) a *August Seydler* († 1891). Jak známo, byl Mírutil Neumann docentem experimentální fyziky a August Seydler řádným professorem mathematické fyziky a theoretické astronomie při universitě Pražské. Životopis Neumannův viz *Věstník Jednoty č. m. roč. II. V Praze, 1874* a životopis Seydlerův viz *Strouhal V. dr., O životě a působení dra A. Seydlera. V Praze, 1892. Nákladem České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. V Praze, 1892. Také v Časopise pro pěst. mathem. a fysiky, roč. XXI. pag. 103.*

obecních starších za druhý sbor na Malé Straně. Dne 9. listopadu 1899 zvolen též do městské rady, tu však zarputilá choroba dlouhé působnosti mu nedopřála.

Jako člen obecního zastupitelstva Pražského měl nejlepší příležitost své bohaté zkušenosti uplatnit. Že pak všude, kde bylo třeba jeho důkladných vědomostí i zkušeností, ochotně pracoval, toho důkazem, že byl členem školního odboru, kommisce ku přehlížení závěrečných účtů a dozorčí kommisce mateřských škol i dětských útulků. Mimo to byl členem hospodářským kuratoria vychovatelny v Libni, hospodářským inspektorem české obecné i měšťanské školy chlapecké u Panny Marie Vítězné na Malé Straně, jakož ještě i mnoho jiných funkcí svěřeno mu bylo.

Vědecká činnost Martina Pokorného.

Pokorný byl na poli literárním záhy činný. První jeho pokus literární možno zaznamenati r. 1862, kdy vydal spis *Základové technologie*, jakožto 10. díl sborníku prof. *Baldou* založeného a „Průmyslová škola“ zvaného. Uvedeného spisu napsal prof. Balda prvé čtyři archy, když další jeho práci přerušila smrt. Vyzván nakladatelem I. L. Kobrem na doporučení přítele svého *Hálka*, Pokorný uvolil se napsati pokračování a dokončení.

Vedl si při tom tak šťastně, že s ním Kober smluvil zpracování II. a III. dílu *Kroniky práce*, totiž *Síl přírody a užívání jich* (1868) a *Dobývání surovin* (1870). „Síl přírody“ obsahují v samostatném zpracování Pokorného velmi pěknou a dosti obšírnou fysiku, vynikající zvláště bedlivým přihlížením k historické stránce jednotlivých oborů, zároveň pak i zevnější úpravou a pěknými i četnými ilustracemi. Před tím nebylo u nás fysiky soustavně a populárně na základě tak širokém sepsané, není tedy divu, že zejména mladší generace té doby zpracování toto s nadšením přijala a dychtivě studovala.

Zvláště důležitý a v literatuře naší významný je spis Pokorného *Determinanty a vyšší rovnice* (1865), jímž nauka o determinantech, tehdy ještě u nás málo známá, uvedena poprvé do české literatury mathematické; v příčině řešení vyšších rovnic nemáme dosud za něj žádné náhrady.

Publikace tato formou ve mnohém samostatná, nepo-

zbyla do dnes své ceny, což svědčí jistě s dostatek o dokonalosti a vědeckosti její.

K sepsání této knihy vyzván byl Pokorný tehdejším profesorem matematiky na král. české polytechnice v Praze *Gustavem Skřivanem*, který r. 1863 na této vysoké škole první české přednášky o mathematice zahájil. Uvádíme tuto doslovně osvědčení Skřivanovo, jak ve spisu Pokorného jest vytištěno; svědčí o tom, že Pokorný již tehdy byl nejen uznávanou autoritou svého oboru, ale také, že úkolu svému čestně dostal. Svědectví to mu Skřivan vydává těmito slovy:

„Shledav potřebu příručné knihy v oboru vyšších rovnic i determinantů pro posluchače českých přednášek na polytechnickém ústavu v Praze, učinil jsem poptávku k p. spisovateli této knihy, nechtěl-li by se uvázati v sestavení takového spisu, k čemuž on se uvoliv, se mnou o plán se smluvil a na základě jeho předloženou knihu sepsal. Vyslovuje svůj souhlas s provedením celku, odporučuji spis tento posluchačům svým, jakožto knihu příručnou tím spíše, ježto při přednáškách svých k němu vztahovati se budu.“

K znamenitému doplnění tehdejší skrovné české mathematické literatury školní přispěl Pokorný r. 1874 překladem prvního dílu Baltzerových „*Die Elemente der Mathematik*“. Překlad dle 4. vydání učebnice této, jež byla přeložena do několika jazyků evropských, pořídil Pokorný s názvem *Dra Richarda Baltzera Základové matematiky*. Zavaděl se jím všem učitelům matematiky, kteří překlad tento uvítali jako spis nejen novějším výzkumům vědy hověcí, ale i vynikající soustavností a přesností jak ve výměrech, tak i v celém provedení.

Velezajímavý spis Pokorného, první toho druhu v české literatuře, jednající o pojišťovací otázce, má skromný název „*Důchod invalidní*“ (1885) a je tím cennější, že obsahuje právě část v tomto oboru nejmladší, totiž pojištění důchodu pro osoby, které při svém povolání staly se k dalšímu působení neschopnými.

Publikace tato obsahující článek, vydaný v několika pokračováních v „*Časopise pro pěst. mathem. a fys.*“, přihlíží k otázce invaliditního důchodu s přesnějšího hlediska mathematického, než dosud se vůbec dělo, a v úvodě poskytuje několik pokynů

pozoruhodných, osvětluje stručným, ale jasným způsobem jádro pojišťovací otázky vůbec. Celá práce tato, jakkoli rozsahem ne příliš objemná, jest po způsobu Pokorného velice obsažná; jako byla při všech pracích jeho stručnost při plnosti obsahu a jasnost výrazu charakteristickou vlastností jeho péra, tak jest i při této. Pokorný, jenž byl ve věcech těchto jakožto matematik Vzájemně pojišťovací banky „Slavia“ bez odporu jedním z nekompetentnějších odborníků, ukazuje stručným rozбором dosavadních theoretických prací v tomto oboru, co již provedeno a co ještě činiti zbývá. Jeho kritické schopnosti ukázaly se zde ve světle nejlepší. Ukazuje nám, co hlavní badatelé k účelům praktickým hledící učinili dobrého a v čem byli pochybili, sám pak, opíraje se z části o tyto práce starší a vlastní názory, sprádá tkanivo vlastního badání samostatně dále a dále a dospívá k výsledkům většinou novým, jak svou soustavností, tak i dokonalou souvislostí přesvědčujícím.

Část praktická, ciferní, která spis zakončuje, vyznačuje se rovněž přehledností a jest každému, kdo by otázkou tou blíže obírali se chtěl, pomůckou nejlepší.

Spis tento byl přivítán od přátel politické arithmetiky*) jakožto výtečná rukověť pro nejdůležitější otázku sociální: zaopatření v stáří.

Pokládáme za nutné, zmíniti se ještě, že *K. V. Zenger* a *Fr. Fridrich Čecháč*,**) kteří počali vydávati dílo s názvem *Fysika pokusná i výkonná*, (jehož pouze I. díl totiž „*Mechanika*“ (1882) úplně byl vydán a další díl „*Optika*“ nedokončen), *svěřili revisi* tohoto díla Pokornému, který tu přispěl nemálo k utvoření terminologie fysikální, tehdy ještě málo ustálené. K posouzení, do jaké míry jdou zásluhy Pokorného, uvádíme doslovně poděkování jemu svědčící v „*Předmluvě*“ pp. spisovatelů tohoto díla.

„V přední řadě zmíniti se musíme o vydatné podpoře, které se nám dostalo od vysoce váženého ředitele malostran. real. gymn. p. Martiua Pokorného, jenž se uvázal s obětavostí

*) Viz Aug. Pánek „*Arithmetika národohospodářská*“. Ottův Slovník Naučný.

**) Pan Čecháč byl v oddělení vyšší realky žákem Pokorného na Městské střední škole v Praze.

skutečně nevšední k práci zajisté nejnamáhavější, rukopis náš čisti a opraviti, pokud se týče stránky jazykové. Avšak nejen to, i mnohý jiný pokyn jeho byl nám velevítaným, jeho jest rovněž zásluhou, že mnohé v textu stalo se jadrnějším, přesnějším a jasnějším. Tu namáhavou práci jeho my odplatiti nedovedeme, i budiž jemu tuto vysloven neličený, nejsrdečnější dík.

Tím nikterak však zásluhy jeho vyčerpány nejsou. Jako u každého díla, které na základech širších poprvé pojednává o jisté látce v jazyce, v němž díla podobná na dobro zastoupena se nenacházejí, vyskytuje se i tuto hojně pojímův a slov, jež příslušnými termíny v jazyce našem dosud nahrazeny nejsou. Tu se vši péči byli jsme toho dbalí, aby utvořená slova na odpor nebyla duchu a zvláštnostem jazyka, i zde hojnou poradu s panem řed. M. Pokorným jsme brali, a musíme přiznati, že s dobrým výsledkem.“

Nutno zde též uvést, že Pokorný byl hlavním spolupracovníkem Riegrova Slovníku Naučného a odborným redaktorem fysiky Ottova Slovníku Naučného. Do obou těchto encyklopaedií, zvláště do první, napsal hojně hesel, z nichž mnohé obsáhlostí svou celému pojednání se rovná.

Jako spisovatel vědecký a zároveň věrný syn svého národa Pokorný hájil vždy zcela správný názor, že jest povinností každého jednotlivce, by duševními plody svými v přední řadě obohatil literaturu vlastního národa a teprve v druhé řadě vydal publikaci svou též v cizím jazyce. Hájil stanovisko, uznávané v dřívějších dobách jen některými spisovateli, neboť praskrovou jevila se tehdy malá řada českých pojednání ve srovnání s velikým množstvím přesně vědeckých prací, uveřejněných od českých učenců jazykem cizím, nejvíce ovšem německým. Kolik stkvostů mohlo dnes za okolností příznivějších krásčiti literaturu naši! Proto zcela oprávněným je stesk, jímž Pokorný v Osvětě (1878) str. 876 na neblahé tyto poměry touží:

„Na konec budiž mi dovoleno, zastesknouti si na věc opravdu smutnou, na manii *mnohých* našich mladších učenců, vydávati mnohé spisy své jazykem německým. Což nestačí jim vědomí, že docházejí uznání v národě svém a že obohacují (když jest tomu tak) literaturu svého národa? Domnívají se, že našedše spíše nakladatele německého než českého slávu svou

již pevně založili? — U jedněch zajisté jest to důkazem veliké netečnosti národní, u jiných nemenší přeceňování vlastní důležitosti, nemluvě ani o pohnutkách jiných. Tak nesmýšleli a nejednali heroové naší literatury! Kam poděl se duch Jungmannův, Šafaříkův, Palackého atd.? — Planá jest výmluva ta, že tím šíří se spíše k sousedům našim vědomost o naší činnosti vědecké, že spíše nás ocení co národ vzdělaný! Naopak, pánové, právě naopak! Páni sousedé naši známým svým způsobem pohltí vaše německy psané spisy, večtou je v literaturu svou, a my, národ *váš*, jenž vás vychoval *sobě*, ztrácí všeliké právo hlásiti se k těmto pracím vašim jakožto ke svým! — Budiž mi prominuto, že zde horlím o tuto věc. Ale posoudiž každý sám, zdali možno zachovati krev chladnou, vidí-li se zřejmě, že mnohý z učenců těchto, jakmile se domnívá, že, co právě sepsal, jest poněkud důležitější, předloží to pánům sousedům co majetek jejich, a svému vlastnímu národu, literatuře domácí, hodí jen zde onde některý drobet, který nepokládá za dosti důležitý k hlásání své slávy! Nevylučuji zajisté nijakž sepsání zvláštních příležitostných spisů v jazyce cizím, jde-li o určitý účel, ale — *sum cuique* — však se mi zajisté rozumí! Jen trochu více hrdošti národní — v tom to vězí!“

I v jiném směru osvědčil se Pokorný jako šfritel vzdělanosti v oboru věd přírodních. Za rozličnými účely měl v letech 1867 až 1882 nejméně 30 populárních přednášek z fysiky pro širší obecnstvo, které vždy bývaly velmi čteně navštíveny a sledovány se vzácnou pozorností i odměňovány hojnou pochvalou. Mimo to měl několik přednášek o středním školství v kruzích odborníků, dále slavnostní řeč při přenesení poprsí Vydrova*)

*) Poprsí toto z mramoru vytesané bylo pořizeno z usnesení filosofické fakulty a v universitní knihovně postaveno s nápisem:

STANISLAUS WYDRA

E SOC. JESU NATUS REGINAEHRADECII 13. NOV. 1741

DEFUNCTUS PRAGAE 3. DEC. 1804.

MATHESIS IN UNIV. PRAG. ANN. 30 PROFESSOR,
DOCTUS, PIUS, CANDIDUS,

PATRIAE ET PROFESSIONIS SVAE PERAMANS
ET COLLEGIS ET DISCIPULIS SUIS CARISSIMUS.
POSUIT FACULTAS PHILOSOPHICA ANN. 1814.

do místností mathematického semináře r. 1889, při vysvěcení náhrobku Šimerkově v Praskačce r. 1889*) a m. j. Předností jeho při tom všeobecně uznávanou byla nenucená, plynná řeč, jadrnost a jasný projev myšlenek, i ohebný a hlasitý orgán.

* * *

Zmíniti sluší se též o tom, čeho jsme se ještě nedotekli, totiž o působení jeho učitelském. Pokorný byl známý svým humanním chováním k žákům; klidně sice, ale pevně dbal pořádku, kázně a mravnosti; poutavé výklady jeho činily jej vždy učitelem velmi oblíbeným, tak že tato učitelská činnost jeho došla uznání v srdcích žactva, které vzpomíná dosud — jak pisateli této posmrtné vzpomínky známo — svého bývalého učitele nejen s úctou, ale i s opravdovou láskou. Též u sboru professorského požíval jako ředitel pro vzácný takt, jímž jeho jednání se sborem se vyznačovalo, nelíčené úcty a vážnosti.

Po dobu svého působení jako ředitel ústavu přihlížel Pokorný neustále k tomu, aby sbor, v jehož čele stál, svěřenou sobě mládež studující vedl vždy nejlepší cestou nejen k vědění, humanitě a mravnosti, ale aby jí vštěpoval též lásku k vlasti a národu. Jen pravdě dáváme svědectví, tvrdíme-li, že ústav za vedení Pokorného vždy správně konal úkol svůj, čemuž nasvědčují celé řady mužů, odchovanců to bývalé městské střední školy, kteří jako professoři vysokých a středních škol, kněží, úředníci, inženýři, lékaři, právníci atd. působí se zdarem v oborech, jež jim předpisuje jejich životní povolání.

* * *

Viz Studnička F. J. „*O mathematickém učení na universitě Pražské od jejího založení až do počátku našeho století a o vlasteneckém tu působení profesora Stanislava Vydry.*“ V Praze, 1888. Dále téhož autora „*Bohatýrově ducha.*“ V Praze, 1898. Životopisný nástin Stan. Vydry též v „*Časopise pro pěstov. mathem. a fys.*“ Ročn. I. V Praze, 1872.

*) Pomník P. Václava Šimerky, jež čestnému členu svému zbudovala Jednota českých matematiků, odhalen a posvěcen dne 1. listopadu 1889. Viz Aug. Pánek „*Svěcení pomníku P. Václava Šimerky v Praskačce.*“ Časopis pro pěst. mathem. a fys. Roč. XIX. Životopis Šimerkův, podaný pisatelem těchto řádků, viz tamtéž roč. XVII.

Vedle záslužné působnosti literární a učitelské, zaměřené později činností ředitelskou, Pokorný získal si hojných zásluh též o humanní a spolkové instituce.

Již r. 1865 zvolen za jednatele nově založeného *Spolku ku podporování chudých studujících na středních školách Pražských*, jehož předsedou stal se *Wenzig*,*) dále zasedal po léta v ředitelství *Svatoboru* jako účetní, byl zakládajícím členem a delší dobu též předsedou *Občanské Besedy Malostranské*, která jej za jeho zásluhy čestným členstvím vyznamenala, a od r. 1878 byl předsedou *Jednoty českých matematiků*, která uznávajíc blahodárnou činnost Pokorného, jmenovala jej roku 1884 svým čestným členem. Roku 1893 jmenován Pokorný dopisujícím členem *České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*.**)

Zásluhy, kterých si získal Pokorný o Jednotu č. m. i o vědu, ocenil též dvorní rada prof. dr. *F. J. Studnička*, věnovav jemu r. 1899 svůj spis „Úvod do nauky o determinantech“ (Sborník *Jednoty č. math.* čís. III.) slovy „velezasloužilému předsedovi *Jednoty č. m.*, spisovateli prvé české knihy o determinantech.“

Jaké vážnosti v kruzích učitelských Pokorný se těšil, možno posouditi z toho, že roku 1882 při sjezdu lékařů a přírodopýtců českých v Praze zvolen v odboru paedagogickém za předsedu schůze, i vložen zde na něho úkol, starati se o založení *Ústředního spolku profesorů středních škol českých*. Podařilo se mu to skutečně přes to, že snahy o zařízení spolku podobného, avšak pouze pro východní Čechy, hned po prvních krocích jeho v tom směru se objevily, a dávno vytouženému spojení učitelstva středních škol záhubou hned v zárodku hrozily. V červnu 1883 skonstituoval se spolek a zvolil za předsedu Pokorného.

Od založení *Vzájemně pojišťovací banky „Slavia“* Pokorný byl matematikem jejím, a jeho matematické výpočty byly vždy promyšleny a tak přesny, že v c. k. ministerstvu došly vždy nejen úplného souhlasu, ale také, pokud se týče jich spolehlivosti, zvláštního uznání.

*) Viz „Krok“ ročn. II. Zprávy, str. 319, 1865.

**) Viz Almanach České Akademie, ročn. IV. V Praze, 1894.

Když pak před několika lety zřízen byl českým sněmem *Pojišťovací fond císaře Františka Josefa I.*, povolán Pokorný do ředitelstva. Též zasedal v představenstvu *Úrazové pojišťovny dělnické pro království České.**)

Mimo to neopomíjel Pokorný nikdy svými odbornými vědomostmi nezištně obecnému dobru prospěti. Byl dlouhá léta matematikem *Pensijního fondu spolku českých žurnalistů,****) *Pensijního spolku členů Národního divadla* a j.

*) Sem povolán byl přípisem c. k. místodržitelství pro král. České ze dne 19. října 1899 čís. 173566 tohoto znění:

Vaše Blahorodí!

Jeho Excellence pan c. k. ministr vnitra povolal Vaše Blahorodí na základě § 12. zákona ze dne 28. prosince 1887 č. 1. ř. z. ex 1888 za člena představenstva úrazové pojišťovny dělnické pro království České v Praze.

O tom kladu si za čest dáti Vašemu Blahorodí následkem výnosu c. k. ministerstva vnitra ze dne 12. října 1899 č. 32464 vědomost.

C. k. místodržitel:

Coudenhove.

Jeho Blahorodí

panu Martinu Pokornému,

c. k. gymnasiálnímu řediteli na odpočinku

v Praze, 596-III.

**) Uvádíme zde přípis chefredaktora časopisu „Politik“ † I. Schicka, svědčící Pokornému:

Slovutný pane!

Výbor pensijního fondu spolku českých žurnalistů vysoce cení Vaši obětavost a velké služby, kteréž jste mu prokázal jako vynikající učenc a odborník.

Zásluhy Vaše o spolek náš, zejména sestavováním mathematické bilance a radami poskytovanými jsou tím větší, jelikož prodchnuty jsou i nevšedním přátelstvím ku spolku našemu.

Konám milou mi povinnost a jménem našeho výboru skládám Vám vřelé díky za vzácnou ochotu a lásku Vaši, jež pensijnímu spolku našemu jediné umožňují, aby na pevných základech zdárně se vyvíjel.

K děkům našim pojím zároveň snažnou prosbu, abyste i na dále ráčil nám býti pomocnou rukou a věnoval nám i příště svou přízeň v ne-nasádném našem podniku.

Přijmětež, slovutný pane, výraz hluboké naší vděčnosti a úcty.

Jménem výboru pensijního fondu spolku českých žurnalistů

oddaný Váš

I. Schick,

předseda.

V Praze dne 8. července 1886.

Při všech svých zásluhách a při svém všestranném vzdělání byl Pokorný povahy skromné a mírné, ač mírnost tato jevila se u něho ve šťastném souladu s užíváním patřičné energie. Chování Pokorného, jak každý, kdo jej znal, dosvědčiti musí, vynikalo vždy zvláštní uhlazeností. Jsa jemnocitný a šlechtný, nikomu nedovedl odůvodněné prosby odřící, snaže se každému radou i skutkem ochotně a nezištně pomoci.

Ušlechtilé vlastnosti tyto získaly Pokornému nevšední vážnosti jakož i nejvřelejší sympathie ve všech kruzích, s nimiž se stýkal. Zvláště však intimní přátelství poutalo jej s nynějším professorem Malostranské reálky panem *Josefem Pourem*, s jehož rodinou v nejdůvěrnějším přátelství až do své smrti žil. Upřímné toto přátelství své projevil Pokorný tím, že prof. Pourovi odkázal všechny mathematické spisy ze své knihovny.

Rok co rok v létě meškal Pokorný ve Všenorech u Prahy, vyhledávaje tu zotavení tělesného i duševního. Poprvé uchýlil se sem asi před 30ti lety a od té doby věren zůstal oblíbeným lesům všenorským. Avšak usaditi se ve Všenorech a jen a jedině užívati, to nebylo v povaze Pokorného, který nespustil nikdy se zřetele snahu, zátiší všenorské, známé do té doby pouze nemnohým zasvěcencům, povznésti na vábný útulek letní, na hledanou villegiaturu Pražanů. A neunavnou prací svojí v tomto směru získal si velikých zásluh o rozkvět a zvelebení Všenor.

Jeho milá, přívětivá tvář byla příčinou, že kolem něho znenáhla soustředil se všecken život letních obyvatelů Všenorských, jichž počet pro oblíbenost Pokorného v kruzích nejširších rok za rokem rostl. O Všenory a jich letní obyvatele staral se Pokorný v pravdě otcovsky. Nedal si pokoje, stále o něčem novém pracoval, stále něčím prospěšným se zabýval. Když pak ve Všenorech počato se stavbou vill, a návštěva neustále stoupala, tu již nestačily síly jednotlivce, a proto založil r. 1884 *Spolek pro zvelebování Všenor a okolí*, jehož stanovy sám vypracoval. Po ustavení spolku byl zprvu jeho místopředsedou a od r. 1889 předsedou. Nebylo podniku, při němž by v prvé řadě nebyl zúčastněn Pokorný, a záhy bylo dobře znáti, že ve Všenorech vládne síla uvědomělá, dobro působící. Jeho neunavná činnost nejvíce vynikla, když spolek, chtěje příjmy své zvýšiti, počal pořádati různé zábavy; tu nebylo akademie, koncertu, věnečku,

ať již k účelu spolkovému, dobročinnému neb vlasteneckému, jehož protektorem by nebyl štědrý pan *Jan Nolč*, majitel velko-statku, a předsedou neunavný Pokorný, jichž dvojici jako spolkový ministr financí zdárně doplňoval dlouholetý návštěvník Všenor, ředitel Obchodní záložny v Praze, pan *Josef Wagner*.

Tito pánové, jakož i mnozí jiní tvořili kroužek upřímných přátel, kteří přechasto se scházeli, bavíce se hrou v kuželky, zamilovanou to zábavou Pokorného, jehož přítomnost celé zábavě vždy ráz milé srdečnosti dodávala.

Přes to, že Pokorný byl pilným pracovníkem na všech stranách, přece tímto způsobem neutratil všechen čas ve Všenorech ztrávený, neboť i tu zabýval se vážnými myšlenkami, a mnohá jeho práce literární měla tu vznik svůj i závěr.

Každoroční pobyt ve Všenorech stal se Pokornému milou nutností a tak nemohl, mezi školním rokem k tomu času nemaje, pomýšletí na delší cestu do ciziny.

Teprve r. 1896, kdy již byl ve výslužbě, mohl v skutek uvéstí dávné přání své, vykonati v průvodu někoho, italské poměry znalého, cestu do severní Italie. Za průvodčího nabídl se Pokornému ochotně Monsignore P. *Jan Drozd*, dřívější milý kollega jeho z reálného gymnasia Malostranského. Nabídka byla s radostí přijata, a tak vydali se oba přátelé v první polovici dubna na cestu. Opustivše Prahu, jeli přes Mnichov, Bodamské jezero a přes Curych do Lucernu, odtud pak Gotthardskou drahou do Lugana. Po přání Pokorného navštívili též alpská jezera, načež provázení stále pohodou nejkrásnější stihli do Milána, v němž mimo památky města prohlédli si též výstavu uměleckou, malířskou a sochařskou, jež se tu právě konala. Z Milána odjeli do Vlašských Benátek, kdež setrvali do 13. května, kterýžto den, přinuceni k tomu nastalým neobyčejně chladným počasím, vydali se na zpáteční cestu přes Terst a Vídeň do Prahy, kamž přibyli dne 15. května, osvěženi a v náladě nejlepší.

Ostatek léta tohoto roku ztrávil Pokorný opět ve Všenorech, provázen naposledy milovanou chotí svou *Marií*, rozenou *Kimšlovou*, s níž se dne 8. října téhož roku na vždy rozloučil.

Domácnost jeho vedla pak slečna *Eleonora Pokorná*, dcera bratra jeho, pana *Josefa Pokorného*, měšťana usedlého v Hradci Králové, která s nevšední péčí a láskou strýce svého ošetřovala.

V létě r. 1897 opětoval cestu do Itálie, tak že toho roku poprvé v dlouhé řadě let Všenory ho nespátrily.

Avšak již roku následujícího společnost všenorská opět uvítala Pokorného ve svém středu, netušíc, že jej vítá naposledy. V létě roku 1899 stal se totiž opět nevěrným svému útulku letnímu, meškaje již potřetí v Itálii, kam se tentokráte odebral ne pro pouhou zábavu, ale již ze zdravotních příčin, chtěje vzdorovati zhoubné nemoci, která počínala na zdraví jeho hlodati a která také jej udolala.

Úmrtí Pokorného způsobilo značné vzrušení.

Ve výborové schůzi Jednoty č. m. věnoval pisatel těchto řádků jakožto místopředseda pohrobni vzpomínku † Martinu Pokornému těmito slovy:

„Velectění pánové! Jednota naše utrpěla velikou ztrátu úmrtím milovaného a vysoce váženého předsedy a čestného člena svého, pana Martina Pokorného. Zemřelý předseda náš byl mužem povahy ryzí, vynikaje nejen rozšafností, ale i všeobecnou a odbornou vzdělaností. Každý zajisté, kdo drahého zesnulého znal, dá mi za pravdu, přirovnám-li jej ke hvězdě, která velikostí a září svou nad družky své vyniká. Neboť jako se zálibou patříme na hvězdu jasně zářící, tak s obdivem pohlížíme k muži, u něhož učenost a bezúhonnost s láskou k vlasti v jedno se pojily, a jenž žádné překážce se nevyhýbaje, vždy pevným krokem k vytčenému kráčel cíli. Důkladné vědomosti, jimiž zesnulý se honosil, učinily jej nevšedně způsobilým pro vysoké školy, avšak nepodařilo se mu v dobách minulých domoci se postavení takového, čehož lze jen litovati. Při svém všestranném vzdělání byl zesnulý náš předseda povahy skromné, jemnocitné a šlechetné, což zračilo se v jeho vlídném a uhlazeném jednání, jež mu u každého vřelé sympathie zjednálo. Pokud se týče vědecké činnosti jeho, nechci ji podrobněji rozbírat, jen tolik podotýkám, že on byl prvním, který nauku o determinantech uvedl do české literatury matematické, a že jej mezi přední pracovníky v oboru pojišťovací matematiky řaditi dlužno. S Pokorným odešel na věčnost jeden z nejlepších synů našeho národa, jenž za svou práci nehledal ani uznání, ani marné chvály, nejméně pak zisku, a jemuž odměnou bylo vědomí, že pro dobro pracoval. Jsa přesvědčen, že, kdo milovaného předsedu našeho jen poněkud znal, navždy

jej v milé paměti zachová, prosím, byste, velectění pánové, povstáním památku drahého zesnulého uctili.“

Projev tento pak zaznamenán v protokole výborových schůzí.

Také ve schůzi městské rady král. hlav. města Prahy dne 1. února t. r. konané vzpomenu předsedající druhý náměstek starostův, pan Ferdinand Voiti, zesnulého člena Pokorného, oceniv jeho zásluhy, načež povstáním vzdána čest jeho památce. V téže schůzi oznámil p. náměstek Voiti, že byl vyvěšen k uctění památky zvěčnělého smuteční prapor na radnici staroměstské.

K návrhu jeho byla nejbližším příbuzným zesnulého vyslovena jménem městské rady přípisem soustrast, na rakev jeho pak položen při pohřbu věnec a prokázány byly zesnulému obvyklé pocty tím, že propůjčen zlatý vůz pohřební a vůz pro věnce, a že rozžehnuty svítilny plynové v ulicích, jimiž průvod se ubíral.

Pohřeb konal se dne 2. února t. r. o 3. hod. odpolední z farního chrámu Panny Marie Vítězné (u Karmelitanů na Malé Straně), kamž rakev s ostatky zvěčnělého z domu smutku byla přenesena a postavena na katafalk, jehož pozadí tvořil háj exotických květin a kolem něhož rozestaveno množství hořících světel. Před katafalkem rozprostřeno bylo množství drahocenných věnců, palem a květinových darů, které věnovali nejbližší příbuzní zesnulého, Jednota českých matematiků, Česká Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, král. hlavní město Praha, banka „Slavia“, Zemský pojišťovací fond císaře Františka Josefa, sbory professorské c. k. české reálky a c. k. českého gymnasia na Malé Straně, žáci VII. třídy reálky (Vždy laskavému řediteli) a žáci gymnasia Malostranského (Svému bývalému řediteli), Spolek českých žurnalistů, rodina Nollčova, Malostranská Beseda, Marie a Jiří Maýrovi, letní kolonie Pražanů ze Všenor a m. j.

Po vykonaných církevních obřadech proslovil veledůstojný pan farář dr. *Jindřich Beránek* nad rakví vřelou řeč, vzpomenu občanských cností zesnulého a velebě jej jako vzorného vychovatele a vzácného přítele studující mládeže.

Průvodu, k němuž dostavila se všecka téměř intelligence Pražská, zúčastnil se Jeho Jasnost *Jiří kníže z Lobkowicz*, vévoda Roudnický, nejvyšší zemský maršálek král. Českého a náměstek protektora České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slo-

vesnost a umění Jeho císařské a královské Výsosti Nejjasnějšího Pana arciknížete Františka Ferdinanda Rakouského d'Este, dr. *Fr. Lad. baron Rieger*, pak převor souverainního rytířského řádu Maltézského (Johannitů) *Frà Walter* s podpřevorem *Frà Iblem*,*) dále zástupci vědeckých korporací, obecní zastupitelstvo král. hlavn. města Prahy a Král. Vinohrad, professoři vysokých škol a c. k. zemští školní inspektoři, pak ředitelé českých i německých středních škol, professoři vyšší průmyslové školy, českoslovanské obchodní akademie, českých středních, měšťanských a obecných škol, členové ředitelstva a úředníci Vzájemně pojišťovací banky „Slavia“, „Zemské banky“, „Úrazové pojišťovny dělnické pro král. České“, členové „Malostranské Besedy“, přečetní bývalí žáci a kollegové zesnulého, příbuzní a četní osobní přátelé.

Pohřební průvod, zahájený chovanci vychovatelny v Libni a žáky reálky a gymnasia Malostranského, ubíral se ulicemi Pražskými na hřbitov Olšanský, kdež zesnulý vedle milované družky svého života k věčnému spánku do rodinné hrobky uložen.

Kdyby nebylo jiného, již neobyčejná účast, kterou veřejnost při pohřbu Pokorného projevila, byla by znamením, že zemřel muž vzácných vlastností duševních, jenž s řídkou svědomitostí i neúpornou plní povinnosti své vždy a všude, kam ve veřejném životě jej osud postavil.

* * *

V následujícím podám *chronologický* seznam publikací Pokorného, které tu uvedeny s doslovným titulem.

Základové technologie. Sepsali Josef Balda a Martin Pokorný.**)
S 24 vyobrazeními. V Praze, 1862. Nákladem kněhkupectví:
I. L. Kober. (Průmyslová škola. X.) Stran 272.

Über einige Eigenschaften periodischer Decimalbrüche.

Vierzehntes Programm des k. k. Prager Neustädter Gymnasiums am Schlusse des Studienjahres 1864. Aus der

*) P. Ibl byl členem professorského sboru reálného gymnasia na Malé Straně v Praze, když jeho ředitelem byl Pokorný.

**) Balda napsal první čtyři archy.

Druckerei der k. k. Schulbücherverlags-Verwaltung für Böhmen.

Determinanty a vyšší rovnice. V Praze, 1865. Tiskem a nákladem knihtiskárny Dr. Ed. Grégra. Stran 134.

Poznámka k Schlömilchovu návodu řešení rovnice čtvrtého stupně.

Krok. Listy vědecké se zvláštním zřetelem k potřebám gymnasií a reálék. Vydávají Dr. J. Dastich, prof. Ed. Novotný, Fr. J. Zoubek. Svazek I. V Praze 1865. Tiskem a nákladem kněhkupectví B. Stýbla. Pag. 305—308.

Zu Schlömilch's Methode der Auflösung biquadratischer Gleichungen.

Schlömilch, Zeitschrift für Mathematik und Physik. X. 1865 pag. 320.

Mathematické příspěvky pro školu.

Krok. Listy vědecké se zvláštním zřetelem k potřebám gymnasií a reálék. Vydávají Dr. J. Dastich, prof. Ed. Novotný, Fr. J. Zoubek. Ročník II. V Praze 1865. Nákladem kněhkupectví: I. L. Kober. Pag. 104—105.

Mnohostěny Archimedické.

První zpráva roční o nižším gymnasiu realním na Malé Straně v Praze. V Praze, 1867. Nákladem vlastním.

Síly přírody a užívání jich. Vzdělal Martin Pokorný. Kronika práce, osvěty, průmyslu a nálezu. Díl II. S 8 velkými přílohami a 365 dřevorytinami v textu. V Praze, 1868.

Nákladem kněhkupectví: I. L. Kober. Stran 407.

Dobývání surovin z nitra země, z povrchu a z vody. Vzdělal

Martin Pokorný. Kronika práce, osvěty, průmyslu a nálezu.

Díl III. S 8 velkými přílohami a 290 dřevorytinami v textu.

V Praze, 1870. Nákladem kněhkupectví: I. L. Kober. Stran 399.

Příspěvek k počtu úmorovému.

Třetí Zpráva Jednoty českých matematiků. V Praze, 1871, pag. 30.

Mětrické míry a váhy.

Matice průmyslnická. Roč. I. č. 1. Sborník průmyslnický.

V Praze, 1872. Nákladem Matice průmyslnické. Pag. 49—86.

Pokroky ve fysice molekulární.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice

Redaktor a vydavatel Václav Vlček. Roč. III. díl I. V Praze, 1873. Pag. 193—203, pak 271—280.

Pokroky v náuce o světle.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redaktor a vydavatel Václav Vlček. Roč. III. díl I. V Praze, 1873. Pag. 321—336.

Thomasův počítací stroj.

Matice průmyslnická. Roč. I. č. 4. Sborník průmyslnický. V Praze, 1873. Nákladem Matice průmyslnické. Pag. 1—26.

Jirí Stefenon, vynálezce lokomotivy.

Matice průmyslnická. Roč. I. č. 4. Sborník průmyslnický. V Praze, 1873. Nákladem Matice průmyslnické. Pag. 50—57.

Justus Liebig.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redaktor a vydavatel Václav Vlček. Roč. III. díl II. V Praze, 1873. Pag. 524—530.

Pokroky ve hvězdářství.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redaktor a vydavatel Václav Vlček. Roč. III. díl II. V Praze, 1873. Pag. 877—888.

Dra Richarda Baltzera *Základové matematiky*. Ze čtvrtého opraveného vydání přeložil M. P. Díl první. Prostá arithmetika, obecná arithmetika, algebra. V Praze, 1874. Nákladatel Theodor Mourek. Stran 252.

Zvuk a sluch.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redaktor a vydavatel Václav Vlček. Roč. IV. díl I. V Praze, 1874. Pag. 405—422.

Novinky z hvězdářství.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redaktor a vydavatel Václav Vlček. Roč. IV. díl II. V Praze, 1874. Pag. 909—914.

Mathematika. Pod hlavním titulem „Nové písemnictví.“

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redaktor a vydavatel Václav Vlček. Roč. VIII. díl II. V Praze, 1878. Pag. 874.

Poučka o čtyřúhelníku z tětiv.

Časop. pro pěst. mathem. a fys. VIII. 1879, pag. 133.

Mathematika. Fysika. Astronomie a meteorologie.

Památník druhého sjezdu českých lékařův a přírodozpytcův 1882. V Praze, 1882. Nákladem komitétu sjezdu českých lékařův a přírodozpytcův. Pag. 21—41.

Vydáno nákladem Jednoty č. m. jako separátní otisk s názvem :

Stručný nástin české práce vědecké v mathematice, fysice i astronomii. V Praze, 1882. Stran 23.

Důchod invalidní.

Časopis pro pěst. mathem. a fysiky. XIV. 1885, pag. 111.

Vydáno jako zvláštní otisk s týmž názvem. S lithografovanou tabulkou. V Praze, 1885. Stran 65.

Akustika.

Encyklopaedie paedagogická. Slovník vědomostí z vychovávání a vyučování domácího a veřejného ve školách nižších, středních a vysokých. Díl I. V Praze, 1886. Tiskem a nákladem knihtiskárny Františka Šimáčka. Pag. 169—179.

Mathematika.

Bibliothéka mládeže studující, vydávaná péčí Ústředního Spolku učitelstva středních škol českých. Serie I., číslo 5. — Jubilejní památník na oslavu čtyřicetiletého panování Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. Nakladatel knihkupectví B. Stýbla v Praze, 1888. Pag. 102—112.

Fysika.

Paedagogika pro střední školy. Píše Dr. Petr Durdík. Část III. Oddělení 2. V Praze, 1890. Nakladatel Fr. A. Urbánek. Pag. 489—495.

Na paměť dvacetipětiletého trvání městské střední školy v Praze 1865 - 1890.

Dvacátá třetí výroční zpráva o obecném gymnasiu realním spojeném s vyššími třídami gymnasijními a realními (městské střední škole) v Praze za školní rok 1890. V Praze, 1890. Nákladem důchodů obce Pražské. Pag. 5 a d.

Vydáno jako zvláštní otisk s týmž názvem. V Praze, 1890. Stran 38.

Mathematika, deskriptivní geometrie, fysika, astronomie a meteorologie.

Národopisná výstava československá v Praze 1895. Hlavní katalog a průvodce. Vydal výkonný výbor. Redigoval Josef Kafka. Druhé oddělení: Literatura.

Do *Riegrova Naučného Slovníku* od písmeny H počínajíc napsal téměř všechny články z mechanické technologie a i mnohé chemické, rovněž i velmi četné články z fysiky (všech daleko přes 200); podepisoval se tu šifrou *Pj*.

Též do *Ottova Slovníku Naučného* přispěl několika články pod šifrou *MP*.

Publikační činnost Pokorného není tímto seznamem vyčerpána úplně. Nejsou tu pojaty jeho posudky, uveřejněné v Literárních Listech, pak v Kroku, vydávaném v letech 1864—1865, a úlohy, jež napsal do Časopisu pro pěst. matematiky a fysiky.

Wm. H. Wood